The Byelorussian Times

ЧАС
Двумоўны беларускі
часапіс у З.Ш.А.

No.19, Vol.4, USPS 345-170 March 1979 9-06 Parsons Blvd., Flushing, N.Y. 11357 Price $1.00

Byelorussian Representation in the United Nations

The admission of the Byelorussian S.S.R. (Soviet Socialist Republic) and the Ukrainian S.S.R. to the United Nations in 1945 as well as the amendment to the Soviet Constitution in 1944 permitting the maintenance of of diplomatic relations by these republics, were motivated by Moscow's need to mobilize a concerted military effort against Nazi Germany, to increase the number of Soviet votes in the newly formed United Nations Organization and to **appease the powerful political and military resistance movements in Byelorussia (and Ukraine) against the Soviet Russian occupation.**

Byelorussia and Ukraine were admitted as founding members of the U.N. on the merits and status of their territory and population; however, in terms of independent sovereign status as equal partners with other nation-states, these republics enjoy only a fraction of the political independence, freedom and national sovereignty of other United Nations member states.

Their nominal status in the U.N. Organization as mere puppets of the USSR is exemplified by the fact that neither Byelorussia nor the Ukraine, collectively representing 60 million people, participated as signatories to the Final Act of the Conference on Security and Co-operation in in Europe in Helsinki on July 30, 1975. This, in fact, constitutes a violation of Part II, Article 16-a of the Byelorussian Soviet Constitution which gives Byelorussia "the right to enter into direct relations with foreign states and to conclude agreements and exchange diplomatic and consular representatives with them."

Also excluded from the Helsinki Conference were all 14 non-Russian states comprising the USSR. These 118 million citizens representing the majority of the population of the USSR were reduced to insignificance by Moscow's unitary Russian delegation.

The Russian Administering Power's denial of even constitutional rights to Byelorussia and other non-Russian republics are evidence of the colonial status of these republics and the imperial structure of the USSR, whose representatives, either as delegations to the United Nations or at international conferences, have always represented the exclusive interests of "Russian" missions and delegations. Not only the attitudes of the Russian Administering Power of the USSR, but its actions toward other national minorities in the USSR and toward the formerly independent nation states, such as Byelorussia (formerly Litva), now under military occupation are de facto the actions of a colonial power not even limited by the international conventions and responsibilities which bind Administering Member States of the Trusteeship Council. The Russian Administering Power in the USSR treats Byelorussia as a de facto colony and a dependent trust territory, whose administration is not subjected to any supervision by any International Councils, whose territory is closed to inspection by the U.N. missions, whose population has no recourse to official petitions and reports to be examined by an international forum at the United Nations, and whose fate and destiny could be alleviated by U.N. recommendations.

Despite its U.N. status and constitutional guarantees, Byelorussian S.S.R. has not been allowed to have its own embassies and consulates in any state outside the USSR at any time since its creation. Byelorussian S.S.R. is merely a nominal territorial administrative unit formed and controlled, after a military occupation, by the Russian Administering Power of the USSR. Boundaries of the Byelorussian S.S.R. are ficticiously determined by Moscow in accordance with its policy of denationalization and russification of Byelorussia. Over a third of the historical and ethnographic Byelorussian territory is excluded from the B.S.S.R.This includes three important Byelorussian cities: **Vilna** in the north-west, the capital of Litva (historical Byelorussia); **Smalensk** in the east, the original capital of the B.S.S.R.; and **Bielastok** in the west.

The U.N. delegation of the Byelorussian S.S.R. represents neither the views, interests or aspirations of the Byelorussian people. This delegation is a mere puppet of a foreign totalitarian colonial regime.

Senator Bob Dole Salutes Byelorussian Independence Day

ASKS FOR THE RELEASE FROM PRISON OF A BYELORUSSIAN DISSIDENT KYKABAKA

Senator Dole is one of the Republican Party candidates for the office of the President of the United States

WASHINGTON, D.C. — MARCH 28, 1979 Senator Bob Dole(R.—Kansas), speaking on the floor of the Senate, saluted the people of Byelorussia on their independence day. The following are his remarks:

"March 25 is a day dear to the hearts of the Byelorussian people. On that day in 1918 they ended years of suffering under the tyranny of czarist Russia by proclaiming the establishment of the Byelorussian Democratic Republic.

"Russian tyranny has, however, again engulfed Byelorussia. In direct contradiction to the Helsinki agreements, the Soviet Union perpetrates, almost daily, violations of the rights of Byelorussians. Svetlana Misiuk, an eight grade girl, was beaten for believing in God. Aleksandar Krutko has been threatened with confinement to an asylum if he continues his efforts to gain permission to join his children in the United States. Many brave Byelorussians have faced this oppression, and stood up to it. Today I would like to pay tribute to two of these men," said Dole.

"Yauhien Ivanovich Buzinnikau has spent twelve years in jail for his support of human rights. Now he has been arrested once more. What is his 'crime'? Buzinnikau was corresponding with fellow dissident Andrei Sakharov, listening to and disseminating foreign radio broadcasts, and allegedly requesting to print works by Byelorussian writer Mykola Rudenko. For these offenses against Soviet totalitarianism, acts which are guaranteed by the Helsinki Accords, Buzinnikau was thrown into prison.

"Writer Michal Kukabaka, one of the most eloquent exponents of Byelorussian identity, has long protested Soviet violations of human and political rights. In the past year, he has published one of his finest essays on the Byelorussian consciousness, "The Stolen Motherland", and has taken the bold step of renouncing his Soviet citizenship. Mr. Kukabaka has been imprisoned by the Soviet authorities, and remains behind bars. To this date he has not been charged with any crime. Indeed, what has he done that deserves any kind of censure? I have written to Ambassador Dobrynin and to the Director of the prison where Mr. Kukabaka is now incarcerated; urging Mr. Kukabaka's immediate release.

"With corageous leaders such as Mr. Kukabaka and Mr. Buzinnikau, the the idea of freedom, like the mythical call of the sirens, is irresistible. The quest for freedom can be delayed; it cannot be thwarted," said Dole.

The Byelorussian Times
ЧАС Двухмоўны беларускі часапіс у З.Ш.А.
USPS 345-170
9-06 Parsons Blvd.
Flushing, N.Y. 11357
U.S.A.
A Byelorussian Newspaper
Published bimonthly in January, March, May, July, September and November.
Dr. Roger Horoshko, Publisher
Subscription $6 per year
Second Class Postage Paid at Flushing, N.Y. 11355
„ЧАС"
Двумоўная беларуская газэта
Выходзіць 6 разоў на год у студзені, сакавіку, травені, ліпені, верасьні й лістападзе.
Др. Р. Гарошка, Выдавец
Падпіска 6 даляраў на год

DISCRIMINATION AGAINST BYELORUSSIANS IN VILNA

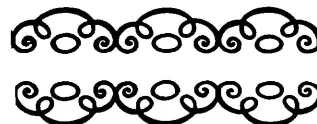
Vilna, the capital of the historical Byelorussian State, **Litva**, was the traditional cultural and political center of Byelorussia for centuries.

In 1919, Russian Soviet authorities, fearing Byelorussian nationalism excluded Vilna from the newly-formed Byelorussian Soviet Socialist Republic. The name Litva, was affixed by them in modified form *Lithuania*, was affixed by them to a small people historically known as *Zhamoyc* in order to denationalize the Byelorussian people by alienating the nation's history from its people.

During the period between the two World Wars Vilna was under Polish occupation, but even then it remained the center of Byelorussian cultural and political life in Western Byelorussia. Vilna was the seat of all Western Byelorussian political parties. Vilna was the headquarters of all Byelorussian cultural organizations in Western Byelorussia. Many Byelorussian-language newspapers and periodicals were published in Vilna at that time.

Today Vilna is part of the Lithuanian(Zhamoyc) Soviet Socialist Republic and the situation for Byelorussians in Vilna has deteriorated drastically. According to the 1970 Soviet census 45,500 Byelorussians reside in the Lithuanian(Zhamoyc) S.S.R., the majority of them in Vilna. Yet these people do not have their own Byelorussian schools even though in Vilna there are Polish, Russian and Zhamoyc schools. In Vilna today no Byelorussian civic or cultural organizations exist, nor are any Byelorussian books or periodicals published. The discrimination against anything Byelorussian in Vilna is total.

Although Moscow is going to great lenghts to rewrite history with respect to Byelorussians and other peoples, such efforts are doomed to failure. Byelorussians will always remember the past greatness of their historical state Litva, and the cultural greatness of their capital Vilna.

European Liason Group declaration on the Olympics in Moscow

*LONDON —February 1979

The free spokesmen of the 14 nations which comprise the European Liason Group (ELG) in Great Britain wish to express their apprehension at the continued acceptance by the nations of the free world of the plan to hold the 1980 Olympic Games in the capital city of the USSR, in a state whose regime has deprived its own population of all fundamental freedoms and which is actually engaged in world-wide military aggression and forcible occupation of formerly independent countries.

Although we fully recognize that political motivation should not be introduced into sport, such recognition should first and foremost come from the International Olympic Committee, which knows full well that the organizers of the 1980 Olympics are already (mis)using the Olympic cachet for political purposes. They are neglecting human rights by the very nature of their rule at home and and their behavior abroad, violating a number of Olympic rules and thus jeopardizing the very concept of the Olympic ideal. The lesson must be learned from the 1936 Berlin Olympics, which made no contribution to the preservation of peace or the restoration of the rule of law under Nazism.

If politics and sports are incompatible, then surely sports must not be ranked above freedom, which is brutally suppressed by the Soviet Union and by the regimes set up by the Kremlin in our formerly independent countries.

We therefore appeal to the British sportsmen, to the various associations and, above all, to the British Olympic Committee, to dissociate themselves from the plan to stage the 1980 Olympics in Soviet or Soviet-occupied territory, and to insist that these Games be held in a truly free and democratic country where the best and fittest representatives of the world of sport can freely engage in an unhindered sports competition, open to all. Last but not least, please think of the many thousands of democratic exiles from Central and Eastern Europe who are a priori excluded from attendance either as sportsmen, journalists or just spectators, at Olympic Games held in any part of the Soviet orbit.

Delegates to the European Liason Group

ALBANIA	M. S. Zazalani
BULGARIA	P. Dimitrov
BYELORUSSIA	J. Michaluk
CZECHOSLOVAKIA	J. Lang
ESTONIA	V. Partel
GEORGIA	A. Ramishvili
HUNGARY	M. J. Teleki
LATVIA	A. Abakuks
LITHUANIA	Z. Juras
POLAND	O. M. Stepan
ROMANIA	M. Dogramale
RUSSIA	N. Krivosheine
UKRAINE	K. Zelenko
YUGOSLAVIA	R. Marcetic

SOVIET EMIGRATION

Since the Bolshevik Revolution six decades ago, the Soviet hierarchy has acted to prohibit all emigration from the Soviet Union.

However, times have changed. The Soviet Union signed the Helsinki Accords in 1975 and, as a price for the West's formal acceptance of the post-World War II frontiers in Eastern and Central Europe, the Soviets agreed to somewhat vague language about the free exchange of ideas and the reunification of families separated by national boundaries.

In 1974, during the heyday of detente emigration from the Soviet Union, primarily of Jews, had reached some thirty thousand and the Soviet Union was asking for the "most favored nation status" from the United States. Congress, under the leadership of Senator Jackson, included a provision in the 1974 Trade Act whereby a country would not be eligible for a favorable trade status if it "denies its citizens the right or opportunity to emigrate." The Soviets viewed the Trade Act as an affront and emigration from the USSR immediately plummeted to the pre-detente level, which is to say a very low level.

Today there is the Strategic Arms Limitation Treaty (SALT II) and the Soviet Union's continuing desire to obtain favorable trade agreements with the United States.

Coincidently, Soviet emigration recently has surpassed the detente era's heights. According to a recent report by "New York Times" Moscow Correspondent David K. Shipler, Soviet emigration is primarily restricted to Soviet Jews while other national and religious groups are having little success in obtaining exit visas. The available statistics support this observation. According to Mr. Shipler, 29,000 Jews left the USSR in 1978 and some 50,000 may leave this year, whereas all others are usually turned down.

Due to this increase of Soviet Jewish emigration the Carter Administration is seriously considering reviewing the restrictions imposed by the 1974 Trade Act. However, while the increase of Jewish emigration is a commendable beginning, the United States Government should not construe the Trade Act as applying to one or some specific group within the Soviet Union and defer granting favorable trade status to the Soviet Union until it truly liberalizes its emigration policy by issuing exit visas to all persons who wish to emigrate. The Soviets presently are permitting their Jewish minority to leave because they believe that is what the United States is requesting as a price for favorable consideration of the ratification of SALT II and removal of trade restrictions. The United States for its part should make clear to the Soviets, and to its own citizens, that the 1974 Trade Act applies to all groups within the Soviet Union and that if the Soviets are desirous of improving trade and relations in general with the United States, they should make exit visas available to all applicants wishing to emigrate.

Captive Nations Committee of New York wins fight to stop the televising of Soviet propoganda films in New York

DEMANDS EQUAL TIME FROM T.V. STATION TO CORRECT THE IMPRESSION LEFT BY THE FILMS

For a number of months prior to January 1979, the New York television station WORTV (channel 9) presented a series of films called the "Unknown War" which depicted the so-called "liberation" of Eastern and Central Europe by the Red Army. The films were almost entirely soviet-made and showed the Red Armies as "liberators" and "heroes" instead of what they truly were, conquerors, mass murderers and enslavers of nations.

A total of 20 programs in this series were planned, but only 17 were shown due to the protests of the Captive Nations Committee of New York (CNC).

The CNC, headed by Horst Uhlich, attempted to induce the sponsors of this series to withdraw their financing of Soviet propoganda films. As a result of these efforts and a massive demonstration on February 9, in front of the Wall Street headquarters of the principal sponsor, the Manufacturers Hanover Bank, the Bank and a secondary sponsor, Eaton Corporation, ceased their sponsoring this series of films, ending the television presentation.

To correct the impression created by the Soviet films, the CNC is demanding equal time from the WOR television station and the sponsors of the "Unknown War" series to tell the truth about the Red Army and its treatment of conquered territories.

Адзін з Успамінаў пра С. П. Інж. МІКОЛУ ГАРОШКА

М. Гарошка. Прага 1923 год.

Усе мы адчулі раптоўную сьмерць Інж. Міколы Гарошкі – ня толькі як балючую страту чалавека й сябры, але й як вялікую страту ў беларускім жыцьці, бо Інж. Мікола Гарошка быў вялікім беларускім патрыётам незалежнікам безперапынна чынным у беларускім нацыянальным жыцьці, займаючы вельмі важныя й адказныя становішчы. Я не сумляваюся, што ня раз яшчэ будуць гаварыць і пісаць пра гэта ягоныя сябры й супрацоўнікі.

У гэтым кароткім успаміне я хачу закрануць часы раньняй маладосьці, калі мы былі студэнтамі.

Спаткаўся я з Міколам Гарошкам у 1923 г. ў Празе. У Прагу на пачатку 20-ых гадоў ехалі беларускія матурысты й студэнты пераважна з Заходняй Беларусі, у меншым ліку з Латвіі й з некаторых іншых краінаў, у якіх яны (пераважна старэйшыя студэнты) апынуліся ў сувязі з вайной і расейскай рэвалюцыяй. Справа ў тым, што ўрад Беларускай Народнай Рэспублікі, які, згодна з умовай з Літоўскім (Жамойцкім) урадам, знаходзіўся тады ў Коўне, выстараўся ў Чэхаславацкага ўраду – што прызнаваў Беларускую Народную Рэспубліку – значную колькасьць стыпэндыяў для беларускіх студэнтаў, каб яны маглі атрымаць вышэйшую асьвету ў чэскіх вышэйшых школах. Для беларускай справы гэта мела вялікае значаньне, бо-ж палякі ў Заходняй Беларусі былі супраць павялічэньня ліку беларускай інтэлігенцыі й ня прыймалі матурыстаў беларускіх гімназіяў у польскія ўнівэрсытэты. Справа адукацыі беларускай моладзі ў Заходняй Беларусі камплікавалася тым больш, што польскія ўлады не давалі пашпартоў тым беларускім студэнтам, што хацелі выехаць на навуку заграніцай. Але гэта нястрымлівала нашых студэнтаў ад выезду ў Прагу. Яны ехалі нелегальна – „праз зялёную граніцу", хоць і ведалі, што за гэта іх пазбавяць польскага грамадзянства.

Справа ўладжваньня беларускіх студэнтаў на навуку ў чэскіх вышэйшых школах была праведзена ўрадам БНР ужо ў 1921 г. У Празе, гдзе было шмат эміграцкіх студэнтаў – расейскіх, украінскіх, беларускіх і іншых – быў створаны Чэска-Украінскі Камітэт для дапамогі украінскім і беларускім студэнтам. Уладжваньнем беларускіх студэнтаў у чэскіх вышэйшых школах у Празе займаўся прадстаўнік Рады БНР на Чэхаславакію праф. Мікола Вяршынін.

Ужо ў 1921 г. была там значная група беларускіх студэнтаў, якая складалася з тых, што ўжо былі на эміграцыі як супрацоўнікі Ураду БНР ды тыя, што восеньню 1921 г. прыехалі з Вільні, як Янка Станкевіч, Ігнат Дварчанін, Клімовіч, Сасноўскі, Бабровіч, Шах і іншыя. Да іх далучылася каля 20 асоб, што прыехалі ў Прагу восеньню 1922 г., сярод якіх былі Корж, Геніюш Янка, Макоўскі, Дзегцяроў, Ігнатовіч, Малевіч, аўтар гэтых радкоў і іншыя.

У 1923 г. прыехала яшчэ большая група, што складалася з віленчукоў, наваградчан і дзьвінчукоў. У гэтай групе былі Гарошка Мікола, 2 Орсы, 2 Сакі, 3 студэнткі – Сазановіч, Садоўская й Мілоўская (з Дзьвінску), Сланеўскі, Гузоўскі, Чарнэцкі, Іляшэвіч Мікола, Дыліс, Рыдлеўскі, Абрамчык Мікола, Жылка, Лаўскі й іншыя. Сабралася ўжо паважная група беларускіх студэнтаў. Віленскія беларускія дзеячы, што выпраўлялі беларускіх студэнтаў на навуку ў Прагу прасілі, каб яны памяталі, што ў першую чаргу ў Заходняй Беларусі патрэбны вучыцялі беларускіх гімназіяў, а наступна спэцыялісты сельскай і лясной гаспадаркі. І ўсё-ж бальшыня нашых студэнтаў у Праве пашла на тэхнічныя аддзелы й мэдыцыну.

Апрача Прагі, частка беларускіх студэнтаў вучылася ў Брне, Братыславе, Падэбрадах і Пшыбраме. Нават тым, што ня мелі матуры – знойдзены былі магчымасьці закончыць матуру й скіраваць іх у вышэйшыя школы.

Беларуская студэнцкая арганізацыя ў Празе мела ўжо каля сотні сяброў і з кожным годам узрастала. Гуло ў ёй, як у вульлі. На сходах разглядаліся ня толькі студэнцкія справы, але й палітычныя. Як толькі пачалі зьяўляцца беларускія студэнты ў Празе дык зараз-жа знайшоўся сярод іх – быццам беларус з Латвіі – савецкі палітрук Пётр Цветкоў, які адразу разпачаў камуністычную работу. Штогод наведвала яго „сястра" з Эстоніі з новымі інструкцыямі. У першых гадох камуністычная прапаганда мела сярод нас слабы послух. Занадта сільная была нацыянальная сьведамасьць у бальшыні студэнтаў. Былі групы з правейшым ухілам на чале з Янкам Станкевічам і сялянская група з эсэраўскімі лідарамі – Грыбом і Мамонькам на чале. Першая выдавала часопіс „Беларускі студэнт", другая часопіс „Перавясла". Хто скуль паходзіў – ня мела значэньня. Нацыянальна – апрача некалькіх камунізуючых і русацяпаў – мы ўсе былі за БНР і сябравалі між сабой. Маімі блізкімі сябрамі былі віленчукі: Корж, Дыліс, Дварчанін, Геніюш і наваградчане Мікола Гарошка, Лаўскі й Орсы. Спатыкаліся мы ў Студэнцкім Доме й у піўной, дзе зьбіраўся наш студэнцкі гурт на розныя сходы.

Мікола Гарошка быў добрым сябрам для ўсяе нацыянальна настроенай грамады: быў стойкім нацыянальна, вытрывалым, працавітым, паважным. Я ня помню выпадку, каб Гарошка з кімсь сварыўся, апрача камунізуючых, якім умеў даць добра здачы на іх прапаганду. У сяброўскай падтрымцы можна было на яго лічыць заўсёды. Ня курыў і рэдка калі піва піў, таму грошы ў яго мацней трымаліся, якія ён ахвотна пазычаў сябром у выпадку патрэбы. Падтрымліваў таксама добрыя нацыянальныя пачыны.

У 1924 г. нашы нацыянальныя актывісты навязалі лучнасьць з беларускімі студэнцкімі арганізацыямі ў Вільні, Бэрліне, Парыжы й Рыме, ды заснавалі Аб'еднаньне Беларускіх Студэнцкіх Арганізацыяў на Эўропу – А.Б.С.А. Тады-ж скантакталіся з міжнароднай студэнцкай арганізацыяй Confédération International des Étudiants (C.I.E.) ды пачалі выдаваць свой бюлетэнь на француской мове, у якім пісалі пра свае арганізацыі й працу іх ды пра ўціск Беларусаў, асабліва моладзі й студэнтаў, польскімі ўладамі. Выслалі таксама дэлегата АБСА (Уладзімера Жылку) на міжнародны кангрэс C.I.E. (што адбываўся што тры гады) ў Варшаве. Гэтым дабіліся таго, што знайшлі сымпатыкаў сярод міжнароднага студэнцтва, а палякі пабачылі, што лепш мець беларускіх студэнтаў у Польшчы ды пад кантролем, чымся заграніцай, гдзе гэтыя студэнты маюць магчымасьці рабіць шум супраць Польшчы.

Наша арганізацыйная дзейнасьць і прапаганда вымагалі шмат высілкаў і працы, зразумелые патрэбы яе й грашовай падтрымкі. Ня ўсе нашы студэнты былі ахвотнымі дапамагчы ў гэтых справах. А на Міколу Гарошку заўсёды можна было лічыць: ці ў выкананьні якойсь арганізацыйнай справы, ці ў грашовай падтрымцы. Нацыянальная справа заўсёды была ў яго на першым месцы й з ім можна было рабіць нацыянальную работу.

М. Гарошка на кватэры ў Празе.

У 1924 г. пераехаў з Коўна ў Прагу Урад БНР з сваімі сем'ямі. Цяпер было ўжо больш старэйшага грамадзтва, якое вельмі цікавілася беларускім студэнцтвам. Частыя гутаркі мелі з намі Прэзыдэнт Крэчэўскі й сябры Ураду БНР уключна з Др-ам Цьвікевічам, які прыяжджаў да нас са сваімі дакладамі з Бэрліна. Была створана тады супольная для студэнтаў і старэйшых грамадзян беларуская грамадзкая арганізацыя „Беларуская Грамада ў ЧСР." Агульныя сходы Грамады былі многалюднымі й ня раз вельмі-ж шумнымі. Дзейнасьць палітрука Цьвяткова на працягу трох год спрычынілася да стварэньня групкі камунізуючых студэнтаў, якая сваімі правакацыйнымі выступленьнямі старалася шкодзіць у працы Грамады. Ня раз трэба было іх абсаджваць. У такіх выпадках сябры з нацыянальных групаў хапалі іх за жабры й саджалі на места, або больш упорыстых выкідалі на вуліцу. Цікава, што такі, здавалася-б ціхмар Мікола Гарошка быў адным з першых, што рабіў парадак з камунізуючымі крыкунамі.

Мікола Гарошка быў таксама адным з актыўнейшых у арганізацыі беларускіх нацыянальных сьвятаў – як 25-га Сакавіка, ці арганізацыі іншых беларускіх студэнцкіх імпрэзаў.

Чэхаславакія давала беларускім студэнтам ня толькі фаховую вышэйшую асьвету, але, як адна з найбольш дэмакратычных краінаў Эўропы, дала нам добрую практычную грамадзкую й палітычную школу.

– *В. Ж.-Г.*

АД РЭДАКЦЫІ

Рэдакцыя газэты *Беларускі ЧАС* паведамляе, што прозьвішчы падпішчыкаў і ахвярадаўцаў не друкуюцца ў газэце.

У НАСТУПНЫМ НУМАРЫ

(1) В. Сенькевіч, „Канфэрэнцыя Эўрапэйскіх Сэктараў Рады Б.Н.Р."
(2) Міхась Белямук, „Прафэсар Уладзімер Пічэта.
(3) Я. Юхнавец, „Урачыстасьць у Садзе", (працяг).
(4) Др. Р. Жук-Грышкевіч, „30 год Згуртаваньня Беларусаў Канады".
(5) Др. Я. Скурат, „Будучыня Беларускай Іміграцыі".

НАСТАЧКА

АЛЯКСАНДРА САКОВІЧ

На дварэ цемень і цішыня. У трохвярховых дамох ніводнае вакно ня сьвеціцца. Марына адчувае, што ўжо далёка за поўнач. Але яна не сьпяшаецца гасіць электрычнасьць, ня зьбіраецца класьціся спаць. Яна ведае, што да раньня не засьне. Некалькі дзён таму яна пахавала сваю дачку. Нечаканая, трагічная сьмерць дзіцяці прынесла тупы бесьперастанны боль у сэрца. У начной цемені боль гэты робіцца нязносным, пачынае ірвацца навонкі сьлязамі й плачам. Могуць пачуць суседзі па кватэры, прыбягуць супакойваць. Лепей працягваць чытаць, пакуль галава не закружыцца ад атупеньня, і вочы ня зьліпнуцца самі... Так амаль кожнае начы.

Ня лёгка Марыне даецца й дзень. Больш ад усяго яна хоча заставацца сама, а людзі прыходзяць паспачуваць. Калегі-настаўнікі клічуць ізноў ісьці працаваць у гімназію, імкнуцца чымсь дапамагчы ёй. Яна перакананая, што ўсе гэтыя клопаты непатрэбныя, дарэмныя. Ніхто ня здолее дапамагчы ёй, бо яна сама не жадае сабе дапамогі. Яна жадае сьмерці.

Якраз у гэтую нешчасьлівую пару сьвятар Барыс Ляскевіч прывёў да Марыны сваю адзінаццацігадовую дачку, Настачку. З Амбэргу ён прывёз яе вучыцца ў беларускую гімназію.

— Ці ня можна, каб мая малая засталася ў вас? — папрасіў ён.

Марына першы раз бачыла Настачку. Зграбная дзяўчынка, карыя вочы, даўгія каштанавыя валасы й нясьмелая ўсьмешка пунсовых вуснаў.

— Яна ня будзе дакучаць вам доўга. Праз два-тры месяцы ўся наша сям'я зможа перабрацца сюды, у Рэгэнсбург.

„Ня будзе дакучаць"... Усё жывое вярэдзіла Марыніну рану, а найбольш — дзеці. Калі яна йшла вуліцаю, яна схіляла галаву, каб ня бачыць дзяцей. Іхныя звонкія галасы ірвалі сэрца... Алесі няма. Яна ніколі ізноў не пачуе голасу свайго дзіцяці, яе радаснага сьмеху... Дазволіць пакінуць чужое дзіця пры сабе ёй ня лёгка. І адмовіць айцу Барысу ў просьбе не выпадае. Сярод беларусаў на чужыне яго вельмі шануюць за дабрату, за спагаду да людзей. Настачка засталася.

Аднае начы неяк асабліва жаласьліва енчыў, біўся ў вакно вецер. Марыне здавалася, што гэта ейная Алеська скардзіцца, тужыць па жыцьцю. Яна ня вытрывала, заплакала паціху. Настачка прачнулася ўмомант.

— Калі ласка, запалеце сьвятло, — папрасіла яна. У ейным голасе чуўся сполах.

Марына ведала, што Настачка ня любіць, неспакойна сьпіць пры сьвятле. З гэтае прычыны яна мусіла перастаць чытаць ночы навылет.

— Вы плакалі?

— Сьпі, не зьвяртай увагі.

Некаторы час стаяла ціша, хоць яны абедзьве ня спалі.

— Мо вы памоліцеся Богу, і вам стане лягчэй, — параіла Настачка.

„Памоліцеся Богу..." У тыя дні Марына не магла маліцца. Алесю забіла аўта. У вайну яны перанесьлі разам голад, холад, бамбёжкі. Перанесьлі вайну, каб у першыя месяцы пасьля вайны п'яны шафёр забіў Алесю на вуліцы — тармазы ў ягоным аўце былі не ў парадку. Там, у Савецкім Саюзе, бяз віны зганілі, загналі на Калыму Марынінага мужа У дзяцяці забралі бацьку. Жыцьцё там душыла. Марына марыла пры першай нагодзе вывезьці сваё дзіця адтуль, каб яму не давялося перажываць таго, што перажыла яна сама. Нагода прыйшла ў вайну.

Алеся — гарэза, поўная каханьня да ўсяго жывога. Алеся, якая ў дзесяць год мроіла стаць і паэткай, і балярынай, і... лётнікам. Гэта, каб зьлётаць, пабачыць свайго тату ... Алеся — Марыніна жыцьцё. Дзе-ж Бог? Ці ня мала за час свайго кароткага жыцьця Алеся пасьпела нацярпецца? За што? Не, у тыя дні Марына не малілася, не магла...

На другі дзень Настачка, як заўсёды перад сном, стала на калены, памаліцца. Пуста й сумна ў пакоі. Акрамя двох жалезных ложкаў, накрытых шэрымі коцамі, і вялікага стала з чатырма крэсламі, у ім нічога няма. Сьцены голыя. Нават ня вісіць ікона ў куце. Настачка малілася, гледзячы праз вакно ў начное неба. Прагаварыла голасна малітву й засталася стаяць на каленах з узьнятымі да неба вачыма. Вусны ейныя штось бязгучна шапталі. Яна была вельмі прыгожай. У белай даўгой кашульцы, зь цёмнымі локанамі, раскінутымі па сьпіне, з мальбой на твары. Малой Марына ўяўляла сабе такімі ангелаў. Цяпер у Марыніным сэрцы панаваў холад і крыўда да ўсяго жывога. Яна адвяла свае вочы ад дзіцяці.

— Вы ведаеце, аб чым я малілася?— паціху спыталася Настачка, калі легла ў ложак.

— Не.

— Каб вы ўначы ня плакалі.

— Ты мяне шкадуеш?

— Я баюся,— шчыра прызналася малая.

— Ня бойся, я ня буду больш плакаць.

Марына прымушала сябе быць уважлівай да Настачкі, Наагул жылі яны разам бяз спрэчак. „Чаму ня было такой цішыні й згоды паміж мной і Алесяй?— ня раз думала Марына. — Мы-ж любілі адна адну моцна, а здараліся і сьлёзы, і непаслухмянства, і дакоры".

Вечарамі Настачка адрабляла лекцыі, а Марына чытала. Электрычная лямпачка, што зьвісала над сярэдзінай стала, за якім яны сядзелі, давала няшмат сьвятла. Пакой заставаўся паўцёмным, пахмурым. У вадзін із такіх вечароў Настачка сказала Марыне:

— Ведаеце, што я надумалася?

Марына ўзьняла ад кніжкі галаву. Настачка абдарыла яе ўсьмешкай і цяплом сваіх карых вачэй.

— Ведаеце, што я надумалася?— паўтарыла яна.

„Прыгожае, жывое дзіця, ахопленае якойсьці ідэяй. Мая Алеся таксама была прыгожая. Нават чужынцы казалі ёй: "Du bist eine Prinzessin". Як толькі Марына падумала пра Алеську, боль з такой сілаю апанаваў ёю, што яна мусіла сьціснуць вусны, каб не загаласіць. Яна маўчала.

Марыніна маўчаньне не засмуціла Настачку:

— Ведаеце, што я надумалася?— у трэці раз сказала яна й урачыста закончыла:— Вы будзеце маёй другой мамай. Вы пачнеце сьмяяцца й

(працяг на 6-й бачыны)

С. П. Мікола ГАРОШКА

Ад Старшыні Рады Б.Н.Р.

Вельмі Паважаная й Дарагая Спадарыня Гарошка!

З глыбокім сумам даведаліся мы пра адыход ад нас у вечнае жыцьцё Вашага Мужа й Бацькі Вашых Сыноў — шматгадовага Старшыні Фундацыі Крэчэўскага, Раднага БНР, Нястомнага Беларускага Дзеяча й Вялікага Патрыёта Інжынера Міколы Гарошкі.

Ад шчырага сэрца шлём Вам і Вашым Сыном Расьціславу й Валентыну нашы спачуваньні й са ўсімі Беларусамі лучымся ў малітвах за супакой Ягонае Душы.

Хай лёгкай будзе Яму Амэрыканская Зямля, а паміж нас Беларусаў — вечная, добрая й удзячная памяць.

12 лютага 1979

Вінцэнт Жук-Грышкевіч
Старшыня Рады БНР
з жонкай Раісай

Ад Згуртаваньня Беларусаў Канады

Вельмі Паважаная Спадарыня Гарошка!

Галоўная Ўправа Згуртаваньня Беларусаў Канады гэтым выражае Вам і Вашай сям'і глыбокія спачуваньні з прычыны адыходу ў вечнасьць Вашага мужа й бацькі вечнай памяці Міколы Гарошкі.

Сьмерць Яго, бязумоўна, найболей балюча адчуваеце Вы й Вашы сыны, але адчувае яе й усё беларускае грамадзтва, бо ў асобе добрай памяці Міколы Гарошкі страціла яно бязутомнага працаўніка для дабра БАПЦ, ды ўсяе беларускае вызвольнае справы.

Хай Бог мае апеку над Ягонай Душой і Вамі жывымі.

16 сакавіка 1979

За Галоўную Управу ЗБК
Др. Раіса Жук-Грышкевіч
Сакратар

Вельмі Паважаны Сп. Рэдактар!

Схіляю галаву па Вашаму Бацьку каторы ня вельмі так даўно адышоў на вечны супакой. Хай будзе яму пухам Амэрыканская зямля, а нам застанецца на вякі яго імя.

Будзем успамінаць яго заўсёды як добрага Беларускага Змагара за вольную й незалежную Бацькаўшчыну Беларусь!

— П. Негода

ЯШЧЭ АДНА СТРАТА

8-га лютага 1978 году памёр Доктар ЯНКА ГЕНІЮШ у доме бацькоў у мястэчку Зэльве, Гродзенскай вобласьці ў БССР — муж слаўнай беларускай паэткі ЛАРЫСЫ ГЕНІЮШ. Апрача жонкі Нябожчык пакінуў жанатага сына й двух унукаў.

Доктар Янка Геніюш вучыўся ў 20-ых гадох у ўнівэрсытэце ў Празе, дзе й атрымаў ступень доктара мэдыцыны.

Вечная Яму памяць!

Сябра з Беларускай Студэнцкай Грамады ў Празе

400-ГОДЗЬДЗЕ ВІЛЕНСКАГА ЎНІВЭРСЫТЭТУ 1578–1978

В. ПАНУЦЭВІЧ

(Пачатак у 18-м нумары)

Кінем цяпер вокам на прафэсарскі склад Акадэміі ды на важнейшыя навуковыя дасягненьні.

На аснове вывучэньняў Растоцкага, Браўна, Прайшофа й іншых, Бялінскі (т.III, 16–22, 107–366) называе ў часе між 1579 а 1662 гг. 24 рэктараў і 63 прафэсараў Акадэміі. Паводля краінаў паходжаньня так рэктары, як і прафэсары былі розных нацыянальнасьці. Гэткае так сказаць „міжнароднае" аблічча Акадэміі было магчымае таму, бо выкладовай мовай яе была *мова лацінская*, мова міжнародная сярэднявечча ды навейшых часоў.

Вось-жа паводля краінаў паходжаньня рэктары былі гэткай нацыянальнасьці:

а) *БЕЛАРУСЫ:* Паўла Бокша, Адам Брокусь, Ян Гружэўскі, Войцех Віюк Каяловіч, Казімір Віюк Каяловіч, Сымон Ніклевіч і Міхась Гінькевіч.

б) *Выхадцы з Польшчы:* Пётра Скарга, Якуб Вуяк, Станіслаў Влошак, Фрыдарык Баршч (паходзіў з Падляська, якое станавіла тады спорную зямлю).

в) *Немцы:* Леанард Крокер, Піліп Фрузіюс, Мэльхіяр Шмэлінг, Рыгор Гінц і Рыгор Шэнгоф.
г) *Гішпанцы:* Алябанус Гарзіяс, Міхал Ортэз і Бэнэдыкт дэ Соксо.

Таксама й прафэсарскі склад Акадэміі быў рознанацыянальны, і ня можна мець ніякіх асноваў да гутаркі, што быццам Віленская Акадэмія шырыла палянізацыю. Ніякай палянізацыі ў тым часе ня было. Польская мова ў той час толькі ставіла першыя крокі, калі ўсе акты пісаліся ў Акадэміі палаціне. Выкладалася таксама ў Акадэміі й *БЕЛАРУСКАЯ МОВА*. Не палянізацыю насельніцтва ставяць у віну Езуітам нат' найбольш ярыя расейскія працаўнікі езуітаў, а акаталічваньне ды „лацінізацыю". "Мертвое наречие древних римлян вытеснило собою в иезуитской школе живую польскую речь" – пісаў дасьледнік гэтай справы І. Я. Мітрашэнка (Иезуиты восточной части Белоруссии сь 1579 по 1772 г. Попоцко-Витебская Старина, Витебск 1912).

Нацыянальнасьць Прафэсараў Акадэміі была:

а) *БЕЛАРУСЫ:* Ян Андрэйкавіч, Мікола Дзіцюсь, Ільля Даўнаровіч, Юры Эльгер (зь Лівоніі), Мікола Кміціч, Ян Яхновіч, Пётра Віюк-Каяловіч, Жыгімонт Лаўксьмін, Андрэй Новак, Каспар Савіцкі, Валянцін Сковід, Канстантын Шырвід, Максім Вайцяхоўскі, Лукаш Залускі, Андрэй Зіневіч, Мікола Ланчыцкі, Марцін Лятэрна...

б) *ПАЛЯКІ:* Мікалай Бялкоўскі, Ян Бялецкі, Ян Хондзынскі, Юры Дамброўскі, Сымон Гурскі, Станіслаў Гродзіцкі, Марцін Гінча, Адам Кахански, Станіслаў Калакоўскі, Станіслаў Касінскі, Марцін Лашч, Юры Мокрскі, Аляксандар Алізароўскі, Якуб Альшэўскі, Ян Пачапоўскі, Тамаш Пажэцкі, Войцях Расьцішэўскі, Мацей Скабеўскі, Марцін Сьміглеўскі, Геранім Стэфаноўскі, Войцех Тылькоўскі ды Марцін Вітуцкі...

в) *ІТАЛЬЯНЕЦ:* Ян Андрыяні.

г) *ШВЭДЫ:* Лаўрэн Богер і Марка Грабэнус.

д) *АНГЕЛЬЦЫ:* Якуб Бострэйф і Артур Фонтні.

е) *ДАЧЧАНІН:* Агерсон Гаргоніус.

ж) *ФЛЯМАНЕЦ:* Ян Лянс.

з) *НАРВЭГ:* Лаўрэн Ніколяс.

і) *ПАРТУГАЛЕЦ:* Эмануіл дэ Вэга.

й) *АЎСТРЫЯК:* Квірын Кноглер.

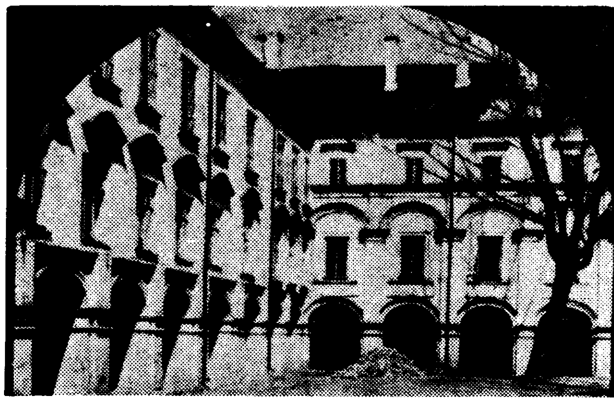
к) *НЕМЦЫ:* Сымон Дыльгер, Якуб Грэтцэр і Карль Крэйтц.

л) Выхадцы з *УСХОДНІХ ПРУСАЎ:* Ян Аляндус, Лаўрэн Бартыліюс, Мацей Бэмбус, Ян Брандт, Валентын Фабрыц, Тамаш Кляге, Андрэй Клінгер, Юстын Пабэ й Андрэй Розэнвальд.

Вялікі працэнт рэктараў і прафэсараў Акадэміі выхадцаў з замежных краінаў сьведчыць з аднаго боку аб недахопе сваіх кадраў. Гэта пацьвярджае яшчэ й тая акалічнасьць, што аж да канца 18 ст. зь недахопу прафэсарскіх сілаў нельга было адчыніць пры Акадэміі мэдычнага факультэту, хоць закон у гэтай справе быў выданы ў 1641 годзе. З другога боку, Акадэмія старалася абсадзіць усе катэдры найлепшымі таленавітымі навуковымі сіламі.

З пасярод прафэсараў Акадэміі занялі выдатныя месцы:

Пётра Скарга, аўтар шматлікіх твораў, пісаных палаціне, перакладчык на беларускую, польскую мовы, як „Аб еднасьці Касьцёла Божага" (1577), „Жыцьці сьвятых" (1579), „Сем стаўпоў" і іншых палямічных твораў.

Дзядзінец Пётры Скаргі пры Віленскім Унівэрсытэце

Мацей Сарбеўскі (1595–1640), выдатны лацінньнік, знаўца лацінскай літаратуры, празваны „Гарацыем Сармацкім", здабыў эўрапэйскую славу лацінскай лірыкай, за што атрымаў лаўровы вянок ад Папы Урбана VIII. У маладосьці ён быў настаўнікам Калегіі ў Крожах, пасьля прафэсарам Віленскай Акадэміі. Ягоныя лацінскія „оды" былі перакладаныя на розныя эўрапэйскія мовы: ангельскую, францускую, нямецкую, італьянскую, флямандскую, чэскую, польскую. Вось невялічкія ўрыўкі зь ягонай паэзіі, у маім перакладзе:

„Даўно́ ўжо гру́дзі це́плай вясны́ дыхаюць ча́рам маёвым,
І стро́яцца пы́шна лугі́, сенажа́ці, дубро́вы...
Вілья́ жытнёвым гру́зам засла́ная, во́льна цячэ́, як ма́ці цяжа́рная...
Вясе́ліць яе́ на ўзвы́шшы хор пту́шак ула́дарна...
Вось гля́нь – пасту́х стаі́ць на ку́ргане, на ду́дцы ду́мы ігра́е,
А ве́цер у то́н яму ў ма́шты зало́паў, вясьля́р супачы́ў ды сьпява́е...
Цяпе́р мы на шчы́т Лукі́шак ступі́лі. Дубы́, як асі́лкі, на́с абступі́лі...
Глянь́ма ў ні́з, у на́с пад нага́мі сталі́ца Ві́льня – на́шай Дзяржа́вы магу́тнай...
Вілья́, як ма́ці яе ту́ліць, абня́ўшы рука́мі сына,
дзіця́тка свае́, пад це́нямі цьвярды́няў на сто́ках,
Ды сьцераж́э славы Ба́цькі Гэдымі́на, ды ўсі́х ба́штаў і ве́жаў, што крана́юць абло́каў...

Агулам М. Сарбеўскі напісаў каля 58 твораў. Да аднаго зь іх слаўны Рубэнс намаляваў вокладку ў 1632 г.

Мікола Ланчыцкі, слаўны тэалёг, нарадзіўся ў 1574 г. ў Несьвіжы, памёр у 1652 г. ў Коўні. У маладасьці зь перакананьняў, уступіў у закон езуітаў у Рыме, дзе скончыў высокія навукі. Вярнуўшыся на бацькаўшчыну быў прафэсарам тэалёгіі й гэбрайскай мовы ў Віленскай Акадэміі. Апублікаваў ён многа працаў з галіны тэалягічных навукаў, што ўважаліся за клясычныя ды перакладаліся на нямецкую й францускую мовы (Браўн, Бібл. пісьм. Тав. Езуітаў, Пазнань, 1862).

Марцін Лятэрна, нар. у Драгабычы ў 1553 г., адбыў езуіцкі навіцыят у Брунсбэргу, вычыўся ў Віленскай Акадэміі, дзе атрымаў ступень доктара тэалёгіі. Потым быў прафэсарам граматыкі. У часе падарожжа са Швэцыі ў 1598 г. быў швэдамі ўкінены ў мора, але выратаваўся. Выдаў знамянітую Кніжку-малітвенік „Духоўная гарфа" (Пам. Варшавске, 1829).

Яўхім Хрэптовіч. Нар. у 1729 г. у Шчорсах. Акадэмічныя навукі скончыў у Вільні й Брунсбэргу. Быў пасьля вялікім рэфарматарам нашага школьніцтва пасьля касацыі езуітаў.

(працяг на 7-й бачыны)

„ЧАСу" Тры Гады...

Тры гады таму назад газэта „Беларускі ЧАС" пачала сваё жыцьцё. Ужо тагды адчувалася патрэба сярод беларускага грамадзтва на новы часапіс які мог-бы бараніць справы беларускага народу пабеларуску й паангельску й бяз ніякай засьцярогі. Рэдактары й выдаўцы газэты „Беларускі ЧАС", ня маючы ніякай патрэбы спадзявацца на свой асабісты дабрабыт ад нейкай агенцыі амэрыканскага ўраду, выдалі незалежную газэту ў поўным значэньні гэтага слова й згодна з амэрыканскімі традыцыямі свабоднай прэсы.

Рэдактары „ЧАСу" трымаюцца прынцыпу, што нам найкарысьней публікаваць гістарычна-палітычныя артыкулы згодна з ідэаламі свабоды й незалежнасьці беларускага народу. Хроніка, якая паказвае аб палітычнай дзейнасьці беларускай іміграцыі ў вольным сьвеце, тут уключаецца. Дзейнасьць Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы шырака публікуецца бо, БАПЦ, як незалежная царква, можа праводзіць і праводзіць рэлігійна-нацыянальную работу на карысьць беларускаму народу, якая была-б немагчымая пад кіраўніцтвам чужынцаў.

Ангельская частка газэты выклікае зацікаўленьне паміж чужынцаў і моладзі якія беларускай мовы ня ведаюць. Многія зь іх, даведаўшыся аб існаваньні газэты з афіцыйных прэсавых сьпіскаў, прысылаюць лісты й яе выпісваюць. Газэту выпісваюць многія бібліятэкі й унівэрсытэты й яна шырака разыходзіцца сярод амэрыканскіх урадоўцаў. Плянуецца друкаваць цікавейшыя артыкулы паангельску.

У будучыні, каб лепш справіцца із спадзяваным ростам газэты, спосаб набору будзе зьменены. Замест „Вэрытайпэра" газэта будзе набірацца найбольш мадэрным фатаграфічным спосабам палучаным з малым кампютарам. Якасьць друку будзе лепшая й усю газэту можна будзе набраць за некалькі гадзін.

УРАЧЫСТАСЬЦЬ У САДЗЕ

(працяг з 8-й бачынкі)

рэдняй дзеі, але стол прабраны й застаўлены бутэлькамі віна, й колькімі талеркамі з бутэрбродамі. Яніна каля стала разборліва стаўляе крэслы й услоны; перастаўляе больш выгадна па свайму краскі – яны ў трох шкляных стаянках.

САМУК (з сынам пад руку праходзяць паўз ліпы з лікам 15, бы зналусна, праводзіць пальцам паміж адзін і пяць; абое спыняюцца). Так, сын, пятнаццаць год адпачываю, і не адпачнуў.

СЫН (цікавата). Вайна скончылася вясной 1945, а ты сьвяткуеш чамусьці ўлетку. А для цябе, тата, вайна скончылася на год раней.

САМУК Я сказаў чаму. Прашу не пачынаць зноў ад усходу. (Яніна перастаўляе краскі ў іншае месца на стале, і нават талеркі з прыкускамі).

СЫН Абяцаю – ня буду. (пасьля кароткага зірку на Яніну). Вось сяньня Купальля, да вогнішча лепш ісьці.

САМУК Любі што любіш, калі толькі падабаецца яно, і тады, як нехта сказаў: вартасьць рэчы знойдзецца, хаця памойму вартасьць пазнаецца, уяўляецца.

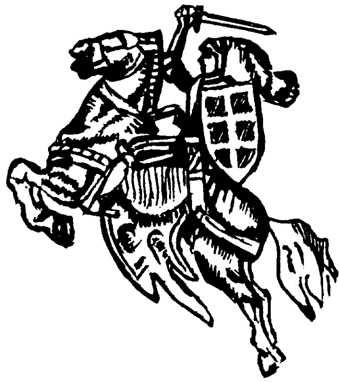
СЫН У самой вартасьці існаваньне рэчы!

САМУК Лепш да купальскага вогнішча йдзі – зашмат мудроты адзін-другому кажам.

СЫН (вясёлы; усьмешна). Тады не асудзі –

(далей будзе)

ПРЫВІТАНЬНІ СТАРШЫНІ РАДЫ Б.Н.Р. на 13-й Сустрэчы Б.П.А.

Ад імя Рады Беларускай Народнай Рэспублікі вітаю Вас з Шэсьцьдзесяці-гадовым юбілеем абвешчаньня незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі.

Для ўтварэньня дзяржавы неабходна мець тры складнікі: народ, тэрыторыю й волю народу на будаваньне сваей незалежнай дзяржавы. БНР мела ня толькі гэтыя тры складнікі, але й абапірала сваю дзяржаўнасьць на дэмакратычных прынцыпах свабоды й роўнасьці ўсіх грамадзян ды на свабодзе слова й свабодзе сумленьня. Сьведчаць аб гэтым прабег 1-га Ўсебеларускага Кангрэсу й тры ўстаўныя граматы Рады БНР.

Гэтыя складнікі й прынцыпы й сяньня згодны з духам часу й нашымі жаданьнямі, але яны перакрэсьлівалі й будуць перакрэсьліваць далей імпэр'ялістычныя пляны расейскай дыктатуры пралетарыяту й шавіністычнай Польшчы. І хоць гэтыя імпэр'ялісты ў 1921 годзе падзялілі Беларусь між сабой – Рада БНР і йдэя БНР засталіся пагрозьлівымі для іх надалей.

Як бы там ня было, шэсьць дзяржаваў прызнала БНР. Рада й Урад БНР былі дзейнымі ў Коўне, у Празе й Бэрліне. Беларусы пад Польшчай падтрымлівалі БНР, а патаемна падтрымлівалі БНР і Беларусы пад Саветамі.

Для бальшавіцкай Масквы Беларусь гэта мост у Заходнюю Эўропу, асабліваж у яе кроках да сусьветнай рэвалюцыі. І таму бальшавіком пажадана зьнішчыць беларускую незалежную дэмакратычную дзяржаўнасьць ня толькі ў існаваньні, але нават у тэорыі ці ідэі.

Хоць у сваей прапагандзе Масква цьвердзіла, што эміграцкая БНР ня мае ніякага значэньня – у сапраўднасьці баялася дзейнасьці й уплываў Рады й Ураду БНР і за ўсякую цану пастанавіла зьнішчыць іх, нават цаной уступак Беларусам у БССР.

Вось чаму ў пачатку 20-ых гадоў было абвешчана на ўвесь сьвет, што толькі ў БССР будуецца „Беларускі Дом" і што – ў пашыраных тады межах – БССР ёсьць адзінай сапраўднай беларускай дзяржавай. І тадыж пачалася сапраўдная беларусізацыя БССР. Паміма прапаганды – такія відавочныя факты, як пашырэньне межаў БССР і беларусізацыя яе – былі моцнымі аргумэнтамі за прызнаньне БССР беларускай дзяржавай.

Але ў сапраўднасьці гэта будаваньне „Беларускага Дому", як пабачым далей, *аказалася пасткай для зьнішчэньня беларускага вызвольнага руху, а перад усім беларускага нацыянальнага актыву, што ачольваў гэты рух.*

Усё гэта рабілася згодна з бальшавіцкай дыялектыкай і тактыкай „крок наперад, два назад." Тадыж пачалася ўзмоцненая кампанія за ліквідацыю Рады й Ураду БНР на эміграцыі. Праводзілася настырная прапаганда, каб сябры Рады й Ураду БНР ды й іншыя беларускія эмігранты, уключна са студэнтамі, ня трацілі на пуста час і энэргію, а зьмянялі палітычныя вехі ды ехалі ў БССР будаваць „Беларускі Дом", які чакае на іх так патрэбныя культурныя сілы. Паміж 1923 і 25 годам у Прагу быў высланы Янка Купала, а ў Бэрлін Цішка Гартны, каб намовіць сваіх калішніх сяброў – Крэчэўскага, Захарку, Цьвікевіча й Пракулевіча на ліквідацыю Рады й Ураду БНР і да павароту іх у Менск.

Прапаганда гэта мела нязначныя вынікі. Толькі Цьвікевіч, Пракулевіч і Заяц паехалі з Прагі ў Бэрлін на скліканую там прадстаўнікамі БССР канфэрэнцыю ў кастрычніку 1925 г., склаўшы перад выездам дымісіі з займаных імі становішчаў Прэзыдэнту Крэчэўскаму. Дзеля цікавасьці паехала з імі й некалькі студэнтаў з Прагі. Там былыя міністры прызналі БССР і паехалі ў Менск.

Што сталася з імі далей – нам ведама: праз пару гадоў яны былі замучаны ў бальшавіцкіх катоўнях. У міжчасе ж урад БССР абвесьціў на ўвесь сьвет, што Рада й Урад БНР ліквідаваліся й больш ня існуюць. Падае гэта й бальшавіцкая Бел. Сав. Энцыкпляпэдыя (т.2,б.227).

Але гэта была самая безсаромная бальшавіцкая ілжа. Тры сябры ніяк не маглі ліквідаваць ані Ўраду, ані тым больш Раду БНР (Ластоўскі выехаў з Коўна ў Менск незалежна ад іх на цэлы год пазьней). У Празе засталіся Прэз. Крэчэўскі, заступнік ягоны Захарка, сакратар сельскай гаспадаркі Т. Грыб, прадстаўнік БНР на Чэхаславакію М. Вяршынін, лідары беларускіх эсэраў Я. Мамонька й П. Бадунова, В. Русак, Ермачэнка, Шышкоўскі. Усе яны былі раднымі БНР, як і група старэйшых студэнтаў з Я. Станкевічам і І. Дварчанінам на чале. Дык было кім папоўніць сакратарыят і ён, як і Рада БНР былі чыннымі, аж пакуль гітлероўцы занялі Прагу. Па сьмерці Прэз. Крэчэўскага яго месца заняў Прэз. Захарка.

Нават калі б усе сябры сакратарыяту паехалі ў БССР і тады б не перасталі існаваць Рада БНР і сакратарыят, пакуль быў Старшыня Рады й была група радных, якімі можна было папоўніць сакратарыят.

Мы жывём у дэмакратычным сьвеце й ведаем, што калі нават увесь урад краіны адыходзіць – на ягонае месца галава дзяржавы паклікае новы ўрад. Дык бальшавіцкая ілжа ўвайшла ў канфлікт з прынцыпамі дэмакратычнага ладу.

У падобнай сытуацыі як Рада БНР знаходзяцца Украінская Нац. Рада, польскі ўрад і рада ў Лёндане й іншыя ўрады паняволеных народаў. Таму трэба дзівіцца, што на Эміграцыі знайшлася група беларусаў, якая ўпорыста паўтарае бальшавіцкую ілжу, што Рада БНР ня існуе, што яна зьліквідавалася.

Разам з прапагандай аб ліквідацыі БНР і цьверджаньнем што беларуская незалежніцкая дзейнасьць звонку ім ужо не пагражае, бальшавікі пачалі вострае змаганьне з усім тым, што магло спрычыніцца да незалежнай беларускай дзяржаўнасьці ў межах БССР. У 1929 г. пачалі пагром г.зв. „нацдэмаўшчыны". На працягу доўгага часу праводзілі масавыя арышты беларускай інтэлігенцыі й сялян, ачышчалі з беларускага нацыянальнага духу школьніцтва й менскі унівэрсытэт, нішчылі беларускую культуру й дзеячоў яе. Нават грамадаўскія паслы ў польскі сойм і сябры КПЗБ, што пашлі ў БССР з Заходняй Беларусі, былі зьнішчаны.

І тут, як згаварыўшыся, Польшча дапамагала бальшавіком у зьнішчаньні беларускай інтэлігенцыі. Польскі ўрад ствараў для яе немагчымыя жыцьцёвыя варункі ў Заходняй Беларусі, дык тая шукала выхаду з цяжкой сытуацыі ў Саветах. А там, замест лепшай сытуацыі, трапляла ў савецкія лягеры сьмерці. Пераканаўшыся-ж, што ніхто не станавіцца ў абарону Беларусаў, польскія ўлады пазачынялі ўсе беларускія школы й арганізацыі ды стэрарызавалі ўсякую беларускую нацыянальную дзейнасьць.

А ў часе апошняй вайны, палякі – былыя ўрадаўцы ў Заходняй Беларусі – паддабраліся немцам, каб трапіць у паліцыю ці нямецкія акупацыйныя установы, дзе рабілі даносы на беларусаў што яны камуністы, каб немцы іх зьнішчалі й зачынялі беларускія школы й арганізацыі.

Як было пад нямецкай акупацыяй вы ведаеце лепш за мяне. Добра што была БЦР і дбала пра ўсё беларускае й рабіла што магла. Але БЦР была толькі адміністрацыйнай інстытуцыяй падпарадкаванай нянямецкай вайсковай ўладзе, а не дзяржаўным ворганам. І паклікана БЦР была пры канцы 1943 году, калі ў Немцаў ня было ўжо ніякай надзеі на перамогу.

Беларусы ў часе апошняй вайны працэнтова панесьлі найбольшыя страты ў людзях і маёмасьці, як усе іншыя народы. Спрычыніліся да гэтага: геапалітычнае палажэньне Беларусі, нямецкая палітыка тварэньня „лебэнсраўму", вынішчэньне Беларусаў бальшавікамі, але й наша слабая арганізаванасьць.

З усягo вышэй сказанага бачым, што цяжкія, вельмі цяжкія шэсьцьдзесят год мела Беларуская Народная Рэспубліка. Хоць змаганьне за яе вызваленьне – у тэй ці іншай форме, у тым ці іншым часе й месцы ня спынялася й мы маглі навучыцца як трэба вясьці гэта змаганьне – *галоўнае наша заданьне наперадзе.*

Пацяшаючым ўсё ж ёсьць тое, што вольны дэмакратычны сьвет лепш пазнаў і адчуў пагрозу бальшавізму ўсяму сьвету, дык змушаны будзе мацней супрацьставіцца гэтай пагрозе й мы знойдзем у яго лепшае зразуменьне й падтрыманьне ў нашай справе, якая сталася ўжо міжнароднай і мусіць завяршыцца поўным вызваленьнем Беларусі.

Жыве Вольная, Незалежная й Непадзельная Беларуская Народная Рэспубліка!

Др. В. Жук-Грышкевіч
Старшыня Рады БНР

НАСТАЧКА

(працяг з 4-й бачынкі)

сварыцца на мяне... і ў нас стане весела.

Настачка пастанавіла... і ад таго вечара яе нібы падмянілі. Выявілася, што яна вельмі гаваркая. Яна апавядала пра сваю маму, пра брата, пра старажытны, абнесены каменнаю сьцяною Амбэрг, сьпявала беларускія й нямецкія песьні, прыводзіла пагуляць у пакой сяброўак. Адным словам, клапацілася, рабіла ўсё мажлівае, каб у іх ня было так сумна.

Марына вярнулася ў гімназію выкладаць ангельскую мову. Настачка сталася ейнай вучаніцаю. Здольная, яна вырашыла, што для Марыны можа лекцыяў не адрабляць, бо яны цяпер свае. Атрымала двойку. Такой бязьлітаснасьці да сябе Настачка не чакала. Зьдзіўлена й абурана зазіхацелі ейныя вочы. У крыўдзе сьціснуліся вусны. Да канца лекцыі ангельскае мовы яна сядзела змрочная й натапыраная. З гімназіі пайшла дадому сама.

Як толькі Марына адчыніла дзьверы свайго пакою, Настачка спаткала яе аглушальным выцьцём.

– Вы, вы, мая другая мама, паставілі мне двойку?– выкрыквала яна са сьлязамі свой жаль і папрок.

Так умела дакараць маці й Алеська.

– Сямейная сцэна,– сказала Марына.

Настачка змоўкла й паглядзела на яе заскочана. Запыталася ціха:

– Што значыць сямейная сцэна?

– Калі дзіця без падставы й патрэбы падымае галас у хаце.

– Вы паставілі мне двойку,– усхліпнула яна ізноў, але цяпер значна цішэй.

– Добра,– сказала Марына,– пасьля абеду мы папрацуем з табою над заданьнем, і наступным разам ты атрымаеш пяцёрку.

– Дапаможаце мне? Абяцаецеся?– узрадавалася, забылася на сьлёзы малая. Узьнялася на дыбачкі, абняла за шыю Марыну, прытулілася да яе, цмокнула ў вусны.

У тую ноч Марына падыйшла да вакна, глядзела ў высокае зорнае неба, першы раз пасьля сьмерці Алеські малілася:

– Дзякую Табе, Божа, што Ты прыслаў да мяне Настачку.

400-ГОДЗЬДЗЕ ВІЛЕНСКАГА ЎНІВЭРСЫТЭТУ 1578-1978

(працяг з 5-й бачынкі)

Марцін Начабут-Адляніцкі нар. 1728 г. у в. Саломянка каля Індуры, Горадзенскага павету. Вучыўся ў Горадзенскай Калегіі й Віленскай Акадэміі, а пасьля спэцыялізаваўся заграніцай у матэматыцы ды астраноміі. Вярнуўшыся на Бацькаўшчыну пераняў Віленскую астранамічную абсэрваторыю, існуючую ад 1753 г. Ягоныя астранамічныя працы прынясьлі яму эўрапэйскую славу. У 1780 г. Пачобут стаўся рэктарам Віленскай Акадэміі. Памёр у 1810 г. (Сьнядэцкі, Жыцьцё Пачобута, Вільня, 1810).

Давід Пільхоўскі нар. 1735 г. у Рутнішках каля Аўгустова. Скончыў Віленскую Акадэмію, а пасьля быў прафэсарам у Шляхоцкім Канвікце. Пасьля скасаваньня езуітаў быў прафэсарам літаратуры ў Галоўнай Літоўскай (чыт. Беларускай) Школе. У гадох 1780—1787 быў візытатарам беларускага (літоўскага) школьніцтва. Выдаў многа выдатных працаў (Кур'ер Літоўск. №97, 1803).

Тамаш Гусарэўскі, нар. ў 1732 г. у Варшаве. Быў прафэсарам Віленскай Акадэміі ад 1780 г. ды палажыў асновы пад навейшую гістарычную школу. Лелявэль быў ягоным вучням. Памёр у 1807 г.

Міхал Карповіч найслаўнейшы красамоўца 18 ст. Нарадзіўся ў 1744 г. каля Берасьця. Вучыўся ў езуіцкай Калегіі ў Берасьці, пасьля ў Рыме. Пакліканы на катэдру тэалёгіі дагматычнай у Віленскай Акадэміі славіўся красамоўствам сваіх выкладаў ды прамовамі на зьездах шляхты ды на паседжаньнях Літоўскага Трыбуналу. Пасьля далучэньня гістарычнай Літвы, названай цяпер Беларусяй, да Расеі, пераехаў у Прусію, дзе быў япіскапам у Віргах. Памёр у 1805 г. Пакінуў па сабе слаўныя трыбунальскія й соймавыя казаньні („Пшыяцель люду", 1837, №22).

Францісь Міліконт Нарвойш, нар. 1742 г. на Беларусі, вучыўся ў Віленскай Акадэміі, дзе стаўся прафэсарам матэматыкі. Працаваў таксама інжынерам пры рэгуляцыі р. Нёмана, ды над картаграфіяй Беларусі. Памёр у Вільні ў 1819 г. (Дзеньнік Віленскі, 1820, III).

Геранім Страйноўскі нар. на Валыні ў Хадачкове ў 1752 г. Наведаў піярскія школы. У 1781 г. назначаны быў прафэсарам права й палітычнай эканомікі ў Віленскай Акадэміі. Ад 1799 г. быў рэктарам Акадэміі, пасьля Віленскім япіскапам. Памёр у 1815 г. Напісаў выдатную працу „Навука прыроднага права" (Рудоміна, Жывот Г. Стройновскего, Вільня 1839).

Войцех Віюк Каяловіч, прафэсар і рэктар Акадэміі, напісаў двутомную гісторыю Літвы (Беларусі) па лаціне й выдаў у Гданску (1650) ды ў Антвэрпене (1669). Праца гэтая пазьней была перакладзена на нямецкую мову, а выдавец яе Людвік Шлецер пісаў, што, „Каяловіч у 17 ст. быў адным зь першаклясных гісторыкаў у Эўропе".

Прыблізна сто гадоў пазьней (1758), як вынік разьвіцьця гістарычнай навукі паявіцца знамяніты навукова-апрацаваны твор *Мацея Дагеля* „Кодэкс Дыпляматычны Каралеўства Польскага й Вялікага Княства Літоўскага", друкаваны ў Вільні. У гэтым часе разьвілося таксама ў Беларусі часапісьменства, на чале якога паставіць можна „Вядомосьці Літэрацке", выдаваныя пры ўдзеле Віленскай Акадэміі.

Агулам пры ўдзеле Віленскай Акадэміі за час яе існаваньня апублікована было ў Вільні больш 500 навуковых і арыгінальных працаў у лацінскай мове. Некаторыя зь іх былі перакладзеныя на беларускую й польскую мовы.

* * *

Віленскай Акадэміі ў самай Вільні падлягалі наступныя навуковыя адзінкі:

а) Віленская акадэмічная Калегія, як падрыхтаваўчая школа да Акадэміі.

б) Бурсы (інтэрнаты) для мяшчанскай моладзі з фундацыяў: бп. Валерага Пратасэвіча з 1577 г., Хадкевіча з 1588 г., Войны з 1601 г.

в) Калегія папская а. Пасавіна ўсходня-славянскага абраду для 30 студэнтаў Беларусаў, заснаваная пры Баторым у 1581 г. Пасьля навуковыя фонды выкарыстоўвалі лацінскія клерыкі аж да 1751 г.

г) Духоўная сэмінарыя, заснаваная біскупам Віленскім Юрым Радзівілам у 1581 г.

д) Бурсы для беднай моладзі, што наведвалі Акадэмію, зарганізаваныя 1) канонікам Бэйнартам у 1602 г. і 2) Міколам Корсакам у 1618 г.

е) Конвікт для шляхоцкай моладзі, адчынены ў 1742 г. як асобная навуковая ўстанова з собскай навучальнай праграмай. Прафэсар матэматыкі й фізыкі, езуіт Тамаш Жаброўскі, меў тут габінэт фізычна-астранамічны.

ж) Акадэмічная друкарня, дар Радзівіла Сіроткі ў 1580 г., пасьля расшырана коштам Віленскага біскупа Белазора ў 1665 г. ды рэктарам Бразоўскім у 1756 г.

з) Акадэмічная бібліятэка, аб якой была гутарка раней.

Паза Вільняй сетка езуіцкіх школаў пакрывала так Заходнюю, як і Ўсходнюю Беларусь (гіст. Літву). На першае месца высоўваецца ПОЛАЦКАЯ КАЛЕГІЯ, заснаваная Баторым у 1581 г. Далей ідуць езуіцкія КАЛЕГІІ з рознымі праграмамі навучаньня. Да найважнейшых належалі:

1) *Калегія ў Несьвяжы,* заснованая кн. Радзівілам Сіроткай у 1582 г. ды разбудованая ў 1584 г. разам з усім местам аж да касьцёлам Цела Божага. Першым Рэктарам Калегіі быў Мраскоўскі, які кіраваў перш ніжэйшай школай, а пасьля ад 1587 г. гуманістыкай і рыторыкай. Катэдру філязофіі ўстанавіў рэктар Андрэй Люшкоўскі ў 1641 г. Апрача пачатковай, сярэдняй і вышэйшай школаў тут існаваў ад 1620 г. Конвікт для шляхоцкай моладзі ды бурса для сялянскай моладзі, утрымованая коштам Радзівіла. Студэнтаў налічвалася да 300 і больш.

У часе маскоўскага „патопу" у канцы верасьня насельніцтва Несьвіжа было выразанае казакамі, а школы спаленыя. Хутка аднак былі адбудаваныя, але ў 1706 г., у часе швэдскай вайны, Карль XII, узяўшы штурмам мястэчка, разбурыў яго ды апустошыў. Нанава езуіты пачалі навучаньне ў 1710 г. Місыйныя адзінкі езуітаў існавалі паза Несьвіжам у Малькавічах і Лахве.

2) *Калегія ў Горадні,* заснаваная ў 1585 г. Баторым ды забясьпечаная маёнткам Кундзін ды грашыма 30 000 зал. ня мела паводзін. Сьмерць Баторага перашкодзіла на адкрыцьцё Калегіі аж да 1622 г. Год перад гэтым Стараста Горадзенскі С. Касабудзкі запісаў Калегіі яшчэ вёску *Сухую Балю,* а ў 1647 тое-ж зрабіў Дальмант Ісакоўскі, запісаўшы маёнткі ў Сьвіслачы ды збудаваў там прыгожую сьвятыню ды сярэднюю школу. Сойм 1667 г. зацьвердзіў фундацыю Ісакоўскага, пабольшаную Крыштапам Халецкім запісам маёнткаў Гарастова й Каўбасін ды маёнткам езуіты Геранімa Дзевалтоўскага ў Шупенях. Такім чынам Калегія, як вышэйшая школа пачала працу ў 1664 г. пры езуіцкім Фарным касьцеле ў Горадні. У калегіі былі катэдры: рыторыкі (ад 1645), філязофіі (1710) і тэалёгіі (1762). Да Горадзенскай Калегіі належала публічная аптэка з фармацэўтным аддзелам, а таксама місыйныя школы ў Мэрэчы, Дубраве, Ваўкавыску й Котры, сярэдняя школа ў Сьвіслачы.

3) *Калегія ў Ломжы,* заснаваная ў 1614 г. Першым рэктарам быў Адам Калаземскі. Існавала тут толькі рыторыка й катэдра філязофскіх навукаў. Студэнтаў было да 250 чалавек. Місыйная школа была ў Мышынцы.

4) *Калегія ў Смаленску,* адчыненая ў 1621 г. дзейнічала да 1632 г., калі Смаленск у цяжкіх баёх паў пад маскоўскім штурмам. У 1634 г. Смаленск нанава быў вызвалены. Заняткі ў тым-жа горадзе былі ўзноўлены з рыторыкай і казуістыкай, а таксама аднавіліся катэдры філязофіі, матэматыкі й фізыкі. Лік студэнтаў дасягаў 700 чалавек. Маскоўская навала 1654 г. і заняцьце ёй Смаленска, палажылі канец Калегіі.

5) *Калегія ў Берасьці,* ад 1623 г. з сярэднімі навукамі. Катэдра Рыторыкі адчынена ў 1636 г. пры рэктары Рафале Янчынскім, філязофіі — у 1757 г. пры рэктары Міхасю Арлоўскім. Місыйныя школы былі ў Пружанах ды Кодзені.

6) *Калегія ў Навагрудку,* заснованая ў 1626 г. У 1655 г. у часе маскоўскай навалы Навагрудак быў спалены й разбураны, насельніцтва ў палавіне выразанае й вывезенае ў Маскоўшчыну. Рэктар Калегіі Рыгор Рафаловіч быў засечаны маскоўскай навалай, а праф. Андрэй Кавачынскі высланы з многім насельніцтвам у капальні сібірскія, адкуль пасьля 10 год вярнуўся калекай ды памёр у Несьвіжы ў 1667 г. У часе паўторнага маскоўскага заняцьця Навагрудка ў 1660 г. у Навагрудзкай Калегіі жылі расейскія ахвіцэры. Нанава пачала працу Навагрудзкая Калегія ў 1665 г. з пачатковымі школьнымі прадметамі, пасьля з паэтыкай і рыторыкай. Ад 1705 г. існаваў Конвікт Шляхоцкі з асобнай праграмай навучаньня, а ад 1714 г. Калегія сталася запраўды вышэйшай школай, бо адчынены былі катэдры філязафічных навукаў. У 1736 г. пачала выклады катэдра матэматыкі, а ў 1743 г. — фізыкі. У часе касацыі езуітаў у 1773 г. Калегія мела 40 студэнтаў.

7) *Калегія ў Пінску.* Была заснаваная ў 1638 г., цяжка пацярпеўшая разам з местам у часе маскоўскай навалы 1655—1657 г.г. аж да 1660 г. Адпружэньне прышло толькі ў 1675 г., калі Калегія пачала зноў ажыўленую дзейнасьць, асягнуўшы стан свайго росквіту ў 1710 г. Было тады ў Калегіі 10 прафэсараў ды тры катэдры: тэалёгіі, філязофіі й рыторыкі. Школы місыйныя знаходзіліся ў Лагішыне, Тэлеханах, і Стасанах, а ў Тураве ад 1631 г. была сярэдняя школа. У часе маскоўскай навалы тут быў замучаны выдатны прафэсар і місіянер — Андрэй Баболя (1657).

8) *Калегія ў Віцебску.* Заснаваная ў 1640 г., але ў часе „патопу" спаленая разам з Віцебскам. Пасьля міру ў 1667 г. школа ўзнавіла заняткі. У 1676 прыбыла рыторыка й бурса для сялянскай моладзі, ў 1682 г. — філязофія. Новы будынак над Дзьвінай збудаваў рэктар Калегіі Валянцін Гарманоўскі ў 1691 г. У 1697 г. пры Калегіі была адчыненая аптэка. У часе „паўночнай вайны" горад быў спалены (1708). Калегія была адбудована ў 1738 г. з катэдрамі філязофіі й маральнай тэалёгіі. У 1756 г. была адчынена сэмінарыя для беднай шляхты. Пажары ў 1757 і 1761 зьнішчылі школьныя будынкі, якія былі нанава адбудованыя ў 1765 г.

9) *Калегія ў Драгічыне* на беларускім Падлясьсі была заснованая ў 1661 г. Курс граматыкі — у 1667, паэтыкі — 1674, рыторыкі — 1683, у 1700 г. быў адчынены Конвікт для беднай шляхты. Катэдры філязофіі й тэалёгіі былі ўстаноўлены ў 1713 г.

10) *Калегія ў Менску* пачала сваю дзейнасьць у 1714 г. Навучаньне граматычных прадметаў пачалося раней, ад 1672. Сярэдняя школа з бурсай для беднай моладзі была адчыненая ў 1686 г. Поўны курс філязофіі пачаўся ў 1729 г. Школа місыйная існавала ў Блоні.

11) *Калегія ў Слуцку.* Пачатковая й сярэдняя школы былі заснованыя ў 1704 г. Філязофія й дапаможныя навукі — ў 1714 г.

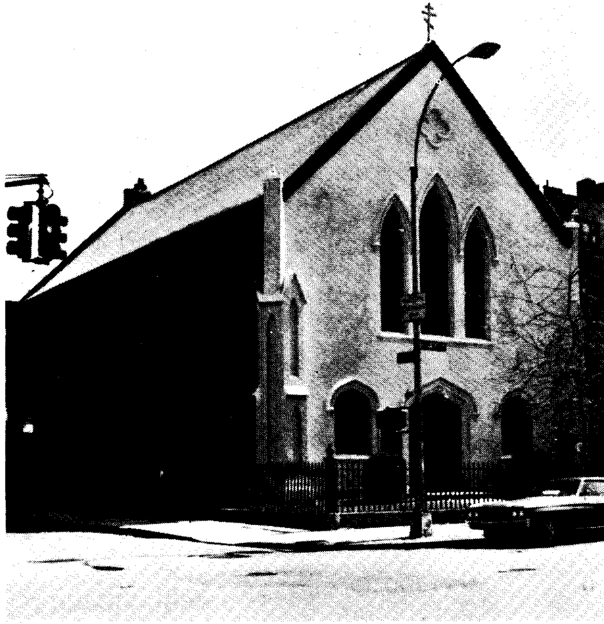
Апрача гэтага існавалі пачатковыя й сярэднія школы ў Бабруйску, Мсьціслаўлі, Жодзішках, Слоніме, Сьніпішках каля Вільні, ды ў іншых місыйных пунктах.

Што датычыць структуры езуіцкага школьніцтва, то яна прадстаўлялася прыблізна наступна: Ніжэйшыя школы, адпаведнікі сярэднявечных „трывіум" падзеленыя былі на 5 або 6 клясаў ды займалі 6—8 гадоў навукі. Тут былі ступені: ніжэйшая, сярэдняя й вышэйшая, адпаведна да граматычнай этымалёгіі, сінтаксу й стылістыкі. апрача лацінскай мовы былі: грэцкая, беларуская мовы й пачаткі арытмэтыкі. У сярэдняй школе (супэр'ёра) навука займала 7 гадоў. Тут выкладаліся матэматыка з геамэтрыяй і стэрыамэтрыяй, лёгіка, літэратура, вышэйшая стылістыка, рыторыка. Курс філязофіі й тэалёгіі займаў 4 гады й ахапляў выклады філязофіі Тамаша з Аквіну з адхіленьнямі ў бок грэцкіх філёзафаў, сьв. Пісьмо ды гэбрайскую мову. Такім чынам поўны курс езуіцкага навучаньня займаў прыблізна 15 год напорнай навукі, гэта значыць час — сучаснай мадэрнай навукі...

Нічога дзіўнага, што гадунцы езуіцкіх школаў вырозьніваліся агульнай агладай, шліфоўкай мазгоў, грунтоўным валоданьнем чужых моваў, так клясычных, як мадэрных. Дадайма да гэтага й той клясавы факт, што ўсе школы езуіцкага тыпу былі школамі тыпу народных школаў, мадэрных ды нават агульна беларускіх.

(Далей будзе)

Парафіяльнае Сьвята ў Ню Ёрку

Катэдральны Сабор Сьв. Кірылы Тураўскага ў Ню Ёрку.

У нядзелю 6 травеня сёлета Парафія Катэдральнага Сабору Сьв. Кірылы Тураўскага ў Ню Ёрку сьвяткавала сваё парафіяльнае сьвята.

На гэтую ўрачыстасьць прыехаў прат. а. Карп Стар настаяцель парафіі Сьв. Тройцы ў Дораты. Са сваімі парафіянамі прыехаў а. Александар Яноўскі, настаяцель парафіі Жыровіцкай Божай Маці ў Гайлэнд Парк і Сьвятар нашага Сабору а. Расьціслаў Войтэнка.

Службу Божую ачоліў прат. а. Карп пры саслужэньні а. Александра й а. Расьціслава.

Прыгожа сьпяваў хор пад кіраўніцтвам дырыгэнта Сп. Барыса Данілюка.

Служба закончылася прагалошаньнем многалецьця для нашых Уладыкаў, за Амэрыканскі Ўрад, за ўвесь Беларускі Народ на Бацькаўшчыне й на эміграцыі, за ўсіх парафіянаў Б.А.П.Ц. й за прысутных у Саборы.

Пасьля Службы Божае ўсе перайшлі да Царкоўнай салі на супольны банкет. Падчас абеду выступіў Старшыня Парафіяльнай Рады Сп. А. Міцкевіч – гаварыў аб значэньні царквы й традыцыяў у жыцьці беларускага народу, заклікаючы бацькоў перадаць іх сваім дзецям. Айцец Александар прывітаў прысутных са сьвятам і запрасіў усіх прыехаць на парафіяльнае сьвята ў Гайлэнд Парк 13 травеня. Айцец Карп прасіў усіх на парафіяльнае Сьвята да Дораты 17 чэрвеня. Сп. Шукелайц гаварыў аб супрацоўніцтве паміж БАЗА-ю й Царквою. Сп. Кіпель заклікаў усіх прыехаць на фэстываль 19 травеня.

На заканчэньне Сп. Данілюк прывітаў усіх Матак ад хору й Парафіяльнай Рады ў сувязі з „Днём Маткі", які прыпадае 13 травеня.

За багаты й смачны абед Парафіяльная Рада і ўсі прысутныя складаюць шчырую падзяку нашым гаспадыням: В. Заморскай, А. Курыло, Г. Орса й Спадарыням А. Русак, З. Груша й З. Кіпель.

– Зіна Гарошка

УРАЧЫСТАСЬЦЬ У САДЗЕ

Я. ЮХНАВЕЦ

(Працяг з 17-га нумару)

наведаць, бо за вельмі кранае ейнае сумленьне быць тут, дзе гноем з кароўнікаў больш пахне, чымсьці возерам і лесам.

САМУК Вось дык надвор'е!.. (з позіркам на Яніну). А ўсёткі я кахаю яе!

ЯНІНА Ты адно й тое апавяданьне цьвярдзіш. (устае, падыходзіць да стала, адвольна раздзельвае даланёй даміно на стале; Самук пазірае; а тады, яна апіраецца рукамі на канты стала). Няўжо я ня вартая цябе?.. Ты памятаеш, як ратаваў мяне ад немцаў, навошта ратаваў? Маё ратаваньне абыйшлося шэсьць забітых людзей?

САМУК (паважна). Ты хоць і жанчына, але ў часе ліха была роўная мне!

ЯНІНА Сорам! Самы сапраўдны сорам! (склаўшы рукі на грудзі). Была роўная табе! А вось і не. Я перамагаць ня ўмела, але перамога дасталася мне таксама. (падыходзіць да Самука). Любы мой! Пятнаццаць год ужо мінула ад часу вайны, а ты яшчэ студэнт перад тым усім мінулым. (крыху цішэй). Валей быць расстрэлянай, чымсьці самагубствам канчаць дзеля Айчыны. Усе гэтыя вялікія, геніяльныя палкаводцы, за апраметнасьці крывавыя, не канчалі самагубствам.

САМУК (абыякава, але задумліва). Айчына для мяне – вечнае пакаленьне.

ЯНІНА (задумліва таксама). Усялякія ўражаньні й ахвярнасьці прыходзяць ад меры адчуваньня.

САМУК (бадай цьвяліста). Мне цяжка адчуваць свае адчуваньні!.. Але чаму ўсё гэта здарылася сяньня днём? Чаму? (устае; блізу прамоўна). Адчуваньні ніякіх ідэяў ня прыносяць! Адчуваньні – шыш, сапраўдны шыш! Ад якіх плачуць або захапляюцца – вось, прынамсі, як гэтым прыгожым сонцазаходам.

ЯНІНА (стаіць перад ім). Даражоны, ты ня памятаеш сваіх слоў – а яны цікавыя, як маё жыцьцё з табой. (лагодным усьмехам). Ты калісьці казаў: адчуваньні й уражаньні, ды й парываньні выкліканыя якім небудзь выпадкам патрабуюць заканчэньня ў розуме й патрэбе.

САМУК (адступае з за стала). І гэта таксама – шыш! (з дзяцінным азартам). Я сказаў, тады: калі ёсьць Бог, нараджаецца й памірае. Бог у вечным духу – значыць, гэта ёсьць людзі.

ЯНІНА (у яе таксама перамена настрою). Ты пасьля іншае, зусім іншае сказаў. (пакручвае галавой). Ужо час ажаніцца з табой, ты сказаў. (Самук пазірае на сялібу, азіраецца й Яніна; былая жонка ягоная выйшла з дому, і накіравалася вонкі сялібы). Сын выйшаў, сюды йдзе... (пахопна). Я пайду, выйду, выхады ведаю.

САМУК Тысячу раз цалую цябе.

ЯНІНА (адыходзячы). Дзякую! Я перавертнем для цябе ня буду. (Самук чакае сына).

САМУК (не азіраючыся на яе). Яніна, перастань клясьціся.

ДЗЕЯ 4–Я

У тым самым месяцы як у 3-цяй дзеі. Толькі сонячнае сьвятло больш вячорнае. Даўгія сьцені ў садзе. Самук і сын стаяць побач стала.

САМУК Сяньня ўжо не да шашак – позна. А заўтра паспрабуем. (стаўляе некалькі шашак на дошку). Я прысяду. (ідзе да крэсла дзе сядзеў раней). А ты можаш пастаяць – цэлы дзень, бадай, у хаце прасядзеў.

СЫН Сядзеў, хадзіў і нават падскокваў. (прысядае на скрай стала). Ты, тата, не хвалюйся. Усё добра было, і на далей астанецца добра... пра яе пагаворым потым.

САМУК Дзякую, сын! Ня дармо тваё імя Ўлада, Валадар... Згодзен, ня будзем пра яе. Але маму сваю мусіш называць мамай, а не пра яе!

СЫН Я мог сказаць гэтак таму, што ўтаміўся ад даўгой гутаркі з ёй. (Самук пытліва зірнуў на яго). Потым пра ўсё чутае ад мамы, пагаворым... (устае з скраю стала). Сяньня сьвята для цябе, і я хачу разам з табой весяліцца, і сьвяткаваць. (азірае прастор). У гэтым годзе нават надвор'е сьвяточнае...

САМУК (урывіста). ...Глядзі, як позна матылькі лётаюць.

СЫН Упяршыню чую: тата любіць матылькоў.

САМУК Ня толькі матылькоў, я заўсёды любіў прыроду. Але калі быў маладзейшым, прырода тады, для мяне, бвла ўсяго прыродай: прыгожа, цёпла, хвалява, сьцюдзёна. А цяпер я блізкі да яе. Калі баліць ампутаваная нага й раны на целе, мне ўяўляецца, што дрэвам, дзе атожыльле адрасло, таксама баліць.

СЫН Тата, і гэтая боль пакутная.

САМУК Часам, сын. Нават і сяньня, але сяньня я думаю, баліць на перамену надвор'я. (устае падыходзіць да сына). Я рад, што ты з мной, што вырас, уцалеў ад ліхалецьця вайны.

СЫН (кладзе руку на ягоны ўсплечак). Я вельмі добра памятаю, як у маразяную раніцу поўную выбухаў, ты нёс мяне пад шатамі засьнежаных ёлак, сьнег асыпаўся й кроў з шчакі тваёй крапала на маё аблічча, сьвірчалі кулі й асколкі... (вясёла). Адно цяпер, вырасьлым, я сьмяюся з маленскага ўражаньня: мне было ня страшна з табой, ты быў для мяне несьмяротным...

САМУК (сядае за стол, парабраў замашна даміно). Сяньня кажны ўспамінае мне – навошта?

СЫН Чаму гаворыш гэтак?

САМУК Бо ад успамінаў няма а ніякіх спадзеваў, і потым, навошта ўспаміны? Нядобрым успамінам месца ў кніжках, а ўспаміны сапраўдныя, пакутныя тлеюць разам з зьгінуўшымі... (захопна; у голасе больш цяплыні – ахвота пачаць дыскусію). Сын, прыйдзе час, мо праз 50 000 год калі людзі будуць ведаць толькі ўцеху працы. Нашчадкам нашым будзе дзіўна чытаць пра гераізм на вайне, пра медалі за хваробрасьць. У людзей будуць іншыя адчуваньні. Можа гэтак стацца калі ўсе на цэлым сьвеце будуць любіць толькі музыку, мастацтва, працу.

СЫН Але хтонебудзь захоча больш зямлі, больш прасторы – і вайна зноў.

САМУК Не-е! Людзі будуць ненавідзіць барацьбу. Будучае пакаленьня гэта спаборніцтва працы й вясёласьці, а ня войнаў.

СЫН Бакханаліі аджывуць – думаеш ты?

САМУК Не, сын! Не!.. Было-б добра каб ты навучаўся, можа дажывеш, не пракурорам працаваць, а... а-а...

СЫН (бы вясёла, бы паважна). Я можа паэтам, пісьменьнікам стануся. Ап'яю пачуцці вольныя ад страху вайны й нядолі, але поўныя сумленьня каханьня й працы, і назаву гэта адвечнасьцяй.

САМУК Адвечнага ніколі ня створыш, бо яно творыцца чалавекам. А тое што называе векавістасьцяй дык толькі таму што жывём нядоўга. Людзі любяць самахлусьню.

СЫН Вось ты насуперак сабе – і добра зрабіў. Бо каб сам Хрыстос будаваў якую небудзь дзяржаву, або зьдзейсьніваў надуманую ідэю, Ен бяз прыкрасьці не абыйшоўсяб. Вускрасіў-бы Лазара, добра паказаць боскую моц, а потым нічога не памятаць, што праз год ці пазьней гэты Лазар памрэ ў галечы, або ў новым рабстве.

САМУК Згодны з табой... Раней былі Гамлеты. Гордасьць і маленькую праўду сваёй сям'і абаранялі. Сучасны чалавек адзінотны, але за свой народ хвалюецца, й за іншыя народы. Кажны жадае будучае й для сябе й дзеля іншых...

СЫН (урыўна). Але ў Беларусі зашмат Гамлетаў, у гэтым ліку й я. (паўза).

САМУК (азірае сына). Я думаю, сын, ты яшчэ не прарыхтаваны да самастойнага жыцьця. Цябе затопчуць, прыніжуць хоць ты, твой бацька вялікі чалавек, заслужаны змагар.

СЫН Ад мамы чуў гэта. Але яна больш захопна агітавала мяне. (з усьмехам). Тата, яна прылічыла сябе да новай касты людзей дасяжная, культурная, а ўсе іншыя – гной-мужыкі, якія аруць зямлю й паміраюць за Айчыну на вайне. Далей баразны й магільнай ямы не адыходзяцца.

САМУК (слухаючы падыходзіць да ліпы). Напішу 15 год пасьля вайны. (ён напісаў крэйдай толькі 15, слухае сына).

СЫН Дзеля чаго вы любуецеся мінулай, або мінулымі войнамі?

САМУК Сын, любуемся сабой – уцалелі.

СЫН Гэта – эгаізм.

САМУК Каста любіць гэта... Усе мы пакорнікі адзін другога, але каста... каста мацнейшая – мы!.. Каста... (паўза, абыходзіць навокал ліпы). Сын, маці праўду казала, а можа й не... Пройдземся па садзе пагутарым.

ДЗЕЯ 5–Я

Сонца зайшло. У тым самым месяцы як у папя-

(працяг на 5-й бачынцы)